

Ca lo Pepe, Ferreteria Beltrán

Dir *Ca lo Pepe* a Alaquàs, es parlar de la mare de totes les ferreteries del poble, es parlar de més de cent anys de dedicació d'una família a un negoci, es parlar de la història de la indústria d'Alaquàs, es parlar de tatxes, de panys, de claus, de poliment, d'escat, de pavonasso, de bensol, de tantes paraules que als alaquasers que tenim més de cinquanta anys se'ns han quedat gravades al cervell.

Este escrit surt gràcies als records de Vicente Beltrán Ortí, ajudat per la seua filla Dolores Beltrán.

Quan parlem de *Ca lo Pepe*, Ferreteria Beltrán, d'una manera més formal, més de factura, la primera cosa que ens crida l'atenció es el nom. Què vol dir *Ca lo Pepe*? Ens conta Vicent Beltrán Ortí que el pare del seu iaio se n'anà a treballar a França a mitjans del segle XIX i que quan tornà va construir el *Mas del Socorro* a les Coves de Vinromà. El seu iaio, JOSÉ BELTRÁN SALVADOR, *el tio lo Pepe*, va nàixer en 1869 al *Mas del Socorro*, a les Coves de Vinromà i morí a Alaquàs el 29 d'abril de 1954 a l'edat de 85 anys. Si conegueu les Coves de Vinromà, poble situat en els últims contraforts del Sistema Ibèric i en la comarca de la Plana Alta, sabreu que la seua manera de parlar el valencià està molt marcada pel modisme locucional que conserva la forma de l'article masculí medieval, com per exemple; *tot «lo» dia* o *tot «lo» món*. En este context es normal dir «lo» Vicent, «lo» Jordi. Al vindre a Alaquàs i emprar ell normalment esta forma de l'article que xocava a la gent de l'horta que parlem apitxat, li va quedar el nom del *tio lo Pepe*, el tio Pepe.

Vicente Beltrán Ortí i Vicente Beltrán Ebrí al carrer Major. Any 1957 o 1958.

JOSÉ BELTRÁN, el *tio lo Pepe*, vingué a Alaquàs a principis de 1900 i es va casar a l'església de *los Santos Juanes* de València amb MARÍA EBRI CHILLIDA que era mestra i també feia de comare. Morí a Alaquàs el 10 de febrer de 1939 als 65 anys.

El *tio lo Pepe* feu de barber, de sagnador, de dentista i abans de muntar la ferreteria, feia pasteres per a la farina en una casa situada al carrer Benlliure, però més cap a la plaça respecte a l'actual emplaçament de la ferreteria. Al principi posà una bodega de queviures, barberia després, però es montà una cooperativa d'alimentació i, al no poder competir, hagué d'anar canviant el negoci cap a ferreteria de tipus domèstic. Diu que venia les últimes existències d'abaetxo i amb eixos diners comprava uns perols i uns paquets de tatxes i, a poc a poc, canvia d'activitat. Cassoles, tatxes, tela metàl·lica per a

Luis Beltrán Ortí. Any 1952

conillerses, ja que en aquells temps tots els veïns tenien animals en casa. Creu que sobre 1914 ja estava muntada la ferreteria, segons li va dir son pare a Vicent. També li contava que en aquells temps igual li cridava una persona a les 5 del matí per què l'afaitara que el cridaven de Quart de Poblet o d'algun poble per sagnar algun malalt. Tot el que fera falta, ferreteria, barberia, dentista i sagnador.

El *tio lo Pepe*, JOSÉ BELTRÁN i MARÍA EBRI van tindre quatre fills, Vicent, José María, Antonia i Bienvenida. ANTONIA, casada amb Virgili Besó, famós jugador de pilota que fou alcalde d'Alaquàs en temps de la República i morí a Alaquàs a l'edat de 70 anys. BIENVENIDA, morí jove, als 18 anys, el 2 de novembre de 1937, en plena guerra. JOSÉ MARÍA, treballà en Correus i tornà a les Coves de Vinromà on comprà el *Mas de la Coloma* i morí el 6 de novembre de 1935 als 33 anys.

VICENT BELTRÁN EBRI, que nasqué el 8 d'agost de 1905 a Alaquàs fou qui es posà a treballar amb son pare i continuà amb el negoci familiar. D'ell encara

D'esquerra cap a dreta: Julio Mompó i Vicente Beltrán Ebri amb els seus fills Vicente i Luis. Any 1952

tenim memòria els alaquasers de més de quaranta anys i el recordem amb el seu guardapols si era a la ferreteria o amb una gavardina clara a l'hivern. VICENT BELTRÁN EBRI es va casar amb DOLORES ORTÍ FORRIOL, *Doloretas*, com la coneixien tots, va nàixer el 9 de juliol de 1906; era germana de Luis (Drogues Ortí), Amparo, Blas i Carmen (casada amb Julio Mompó, que vivien en un xalet que hi havia al costat d'Amadeo Pasqual). Ens conta que *Doloretas* estava molt pagada de ser la primera dona del poble que es va casar de blanc perquè abans d'ella sempre es casaven de negre. També ens conta que al soterrani de la ferreteria va amagar varies monges de les doctrineres durant la guerra i una d'elles fou la mare Josefa Campos. VICENT i DOLORES es posaren a viure en les casetes al costat de Lluís Sabater, en la via del tramvia i tingueren dos fills, Luis i Vicent, i qui continuà el treball en la ferreteria fou Vicent. VICENT BELTRÁN EBRI morí als 89 anys d'edat en 1994 i vivint en la finca de *ca Treneta* del carrer Major.

Vicent Beltrán Ortí va nàixer en la casa del racó del carrer Benlliure amb la placeta dels Ollers i diu que la casa encara es conserva igual que en aquells

temps. Els seus records de menut estan lligats a la guerra. Encara recorda els berenars de coca de dacsa allà, quan tenia quatre o cinc anys. Recorda quan sonava la sirena i anaven corrent als refugis perquè podia bombardejar l'aviació feixista de Franco. També recorda quan sa mare l'enviava a comprar un ou, un només, a la botiga que hi havia al carreró de Sant Miquel. Recorda que l'escola estava en l'Ajuntament, en el segon pis i que hi havia una altra al costat de telègrafs. Recorda que son pare passà tota la guerra al front, era practicant i el feren metge de batalló encara que no tenia estudis de medicina, però era bo per fer les primeres cures. Recorda que estant son pare a Xest anaren a vore'l i en eixe moment li portaren un ferit amb el cap embenat i quan el destapà, va vore que una bomba li havia buidat un ull al ferit.

Al començar la guerra, li han contat que vingueren de l'aeroport de Manises uns soldats en camions i que buidaren tota la ferreteria. S'endugueren el fil d'aram, l'escat, les tatxes, els martells, les tenalles, les ferramentes. L'escat el compraven a Suïssa, a la casa *Forum*, i recorda que després de la guerra els suïssos exigiren el pagament i hagueren de vendre un camp per 15.000 pessetes per poder pagar. La seua iaia i sa *tia* Bienvenida moriren en temps de guerra, son pare estava al front i el seu iaio estava al càrrec de la ferreteria i continuava de barber i sagnador.

Son pare, abans d'anar-se'n al front, parlà amb el delegat de la casa *Solvay*, que fabricaven la sosa càustica, per a què a la seua dona no li faltara la matèria primera per a fabricar sabó. La seua dona, la *tia Dolorettes*, feia el sabó de nit, en el corralot al costat de *ca Pistoles* en unes calderes de coure. Venien a comprar-ne de tots els pobles dels voltants i pagaven en diners o en espècies. Com hem dit, la seua iaia, MARÍA EBRI morí en 1939 i, al quedar-se tot sol el seu iaio, JOSÉ BELTRÁN, anaren a viure tots junts al carrer Benlliure a la ferreteria.

Després de guerra, son pare, VICENT BELTRÁN EBRI, montà una fàbrica de vernís al carrer de l'organista Plasència a València ciutat i, després, la traslladà al carrer de Castán Tobeñas. En eixa època tenien un pis al carrer Túria i als 10 anys, en 1943, començà a estudiar als jesuïtes de València. S'ho deixà en segon de batxillerat i començà a estudiar a l'Escola de Comerç. La seua marxa en eixa època era agafar el tramvia 21 que eixia de les torres de Quart a les 8 del matí per anar a treballar a Alaquàs, tornar a dinar a casa i de vesprada anar a l'acadèmia per preparar els examens de l'Escola de Comerç on feu fins el quart curs. Quan li faltava un any per acabar, als 16 anys, son pare compra una moto NSU de 125 cc.(de segona mà al gerent de la casa MSN

Vicente Beltrán Ebri.

d'escats) i Vicent començà a visitar fàbriques des de Vinaròs a Gandia. Tenia varies rutes: pel nord feia Vila·Real, Borriana, Nules, La Vall d'Uxó, Sagunt i el Port. Pel sud arribava a Oliva, Gandia, Cullera, Llaurí i Corbera. També arribava fins a Xàtiva i la Canal de Navarrés. Posteriorment arribaren a tindre dos representants, un d'ells un advocat a qui l'interessava més treballar de representant. Portaven una llista de preus dels productes i arplegaven les comandes que després servien per l'ordinari. La majoria de les fàbriques, millor dit tallerets, que visitaven eren fusteries «necessite dos paquets de frontisses i tres de tatxes» els deien, i algunes eren fàbriques de mobles. Dels anys quaranta a Alaquàs recorda com totes les cases tenien les claus posades al pany i especialment quan al poble se n'anava la força, la llum. En eixe moment el poble es transformava perquè tots els tallerets paraven i la gent eixia al carrer a fer el cigarro o a prendre el sol, fins que tornava a vindre la força i, ràpidament tots tornaven a la faena.

Vicent ha visitat moltes empreses de fora del poble entre els anys 50 i 60. Recorda sobretot les empreses de València i de l'Horta d'aquells temps: A la

Any 1932. D'esquerra cap a dreta: José Mª Beltrán Ebri, Carmen Ortí Ferriols, la núvia Dolores Ortí Ferriols i el nuvi Vicente Beltrán al xalet davant d'on vivien Carmen i Julio a la carretera d'Aldaia.

font de Sant Lluís hi havia vèries fàbriques de mobles, a Russafa hi havia un que s'alçava a les 2 del matí i així tenia temps de tot, ja que es posava a treballar a les 5 del matí. Al carrer Marvà de València hi havia una fàbrica de moble corbat i una altra en la carcel de San Miquel dels Reis, en la carretera de Barcelona.

Com hem dit, el subministre de les comandes dels clients de fora del poble es feia per ordinari. El *tio* Rius, que feia d'ordinari, passava tots els dies per la ferreteria i duia en carro a València les comandes que els representants havien arreplegat. El *tio* Rius deixava els encàrrecs en cadascuna de les agències que hi havia a València i al mateix temps arreplegava el gènere que envien les empreses a la ferreteria. El *tio* Rius també feia els encàrrecs de la Font de Sant Lluís. Cosme i Boscà també feien algun encàrrec i finalment compraren una DKW que anava tots els dies a València. Açò era la marxa general, però Vicent recorda, tenint entre 12 i 17 anys, haver fet de transportista de manera menys sofisticada que amb un carro i un haca. Recorda haver dut un encàrrec urgent de dos rolls d'escat i un sac de cola de pastilles tot sol, des d'Alaquàs a Russafa. Portà els dos rolls a *ca la Sana*, tornà a casa a

pel sac per dur-lo al pou de l'aigua, dos viatges més i des d'ací al bar Alòs, el tramvia 21, les torres de Quart i amb el tramvia 7 a Russafa. A València es trencà el paquet de la cola i una portera li deixà unes cordes per poder continuar; eren altres temps. També recorda haver dut cinc fardos de tubs d'estufa pel mateix sistema des d'una fàbrica de Sedavi fins Alaquàs. Allí l'entrebanc fou major quan el cobrador del tramvia li feu pagar un bitllet més, per tot l'espai que ocupaven els tubs.

Els records que més gràcia li fan es quan recorda com funcionaven els pagaments quan ell era més jove. La ferreteria tenia un llibre gran on apuntaven el gènere que s'enduien els clients i per cada talller hi havia una llibreta on també s'apuntava el que s'enduien. Quan hi havia prou apuntat, al cap d'un mes o dos, es feia una factura i dilluns o dissabte es passava, a cobrar. Normalment els donaven 50 o 100 pessetes i com que no es pagava l'import total de la factura, s'anotava darrere i es passava un altre dilluns a cobrar la resta. Esta forma de pagament anà evolucionant però encara estigué vigent fins als anys setanta. Recorda que un fill del *tio Guerra*, el torner que feia les masses, que entre d'altres coses es feien servir en la salpassa (ous en la pallissa, bastonades a la *tia Felisa*, ous en el menjador, bastonades al senyor rector,...) Com déiem, el fill del *tio Guerra* estigué en l'estranger i al cap d'uns anys, quan tornà, es plantà a la ferreteria i li digué: «vinc a pagar-te les mil pessetes que et vaig deixar a deure quan me n'aní». Això són persones honorades i d'altres temps, diu Vicent. També té en el cap els primers corresponsals dels bancs al poble quan començaren a funcionar les lletres. Recorda el *tio Medina*, enfront de sa casa a Alaquàs, el *tio Tomasset* al carrer Major o Montoro al principi del carrer Benlliure, Benlloch en Torrent i a Aldaia el del Banc de Biscaia al carrer del Carme.

En els anys setanta arribaren a treballar més de 15 persones a la ferreteria. De sempre treballà Miguel Aguilar, *el Tomato*, que vivia al costat de *ca lo Pepe*. També treballà Vicent, el marit de María Esteve i Beta, que ara té una botiga de regals al carrer Salvador Giner.

També es curiosa l'evolució dels productes que s'han anat venent a la ferreteria al llarg de més de cent anys. Ens fa una descripció ràpida: tela metàl·lica, escat, tatxes, corda, cordells, cordeta (la cordeta la feien ells i es gastava pel fals sostre, també conegut com *cel ras*, que es feia de canya) Pels llauradors tenien lligons, aixades, cabassos i no s'han d'oblidar els raspalls de les haques. Per a l'obra es gastaven molt les tatxes del 17/17 i 18/18 que eren

D'esquerra cap a dreta: Carmen Ortí Ferriols, el seu marit Julio Mompó i els nuvis Dolores Ortí Ferriols i Vicente Beltrán Ebri.

curtes, grossetes i de cabota ampla. Recordeu els carburers i el carbur? També estaven els productes químics que es gastaven, sobretot per als mobles: el benzol, els vernís, la sosa càustica, les anelines per donar color a la fusta. Tots productes lligats a l'evolució de la indústria a Alaquàs dels anys 50 que recorda que estava formada per tallerets i algunes fàbriques de mobles. En moble corbat estava Salvador Soriano Puchalt, al carrer de Sant Jeroni, o *Cabellera* en la conserva, on també havia fet moble corbat Ramón Besó i després la cooperativa. Però el que més abundava eren els tallerets, situats tots dins del poble en plantes baixes, i dedicats a fer diferents productes relacionats amb la fusta, com María Esteve en Sant Hipòlit que feia culles i el seu marit Vicent, que treballava en la ferreteria que li feu de regal una coberteria de boix quan es casà. Pincas d'estendre, palmitos (Cervera, en Sant Hipòlit), bastidors per a brodar i caixes per a les sabates (Daniel Martínez), masses (el *tio Guerra*), plumiers i caixes de puros de Canaries (Miguel Serrano), carros (Alòs, *el conillo*-Ferrís, Alòs el del camí de Torrent). Antonio Aliaga, que feia bocois per a Vento Galindo en el carrer del mestre Serrano a Aldaia, que després canvià a fabrica de mobles. Salvador Forment,

Safta, feia en el carrer de Sant Jeroni plumiers i regles de fusta. Tomàs Llàcer i el seu germà Ismael, a la placeta del Santíssim tenien el taller de torneria. Julio Mompó, en la carretera d'Aldaia, enfront al carrer del doctor Barberà feu panderetes, greques i mobles. Després muntaren una fàbrica en el barranquet i inventaren la «xapa Iris» que li venien a Folgado. Alfredo Mompó comprava com magatzemista panderetes i castanyoles en el carrer Canalejas. Al carrer Major estava Baldomero, el corretger i *el Rei* amb la seua fàbrica de taps de suro. *Els França*: Toni al final de San Hipòlit, Paco i Rafel, casat amb Salut. Els Parres (*Els Maios*) en el Camí vell de Torrent, que feien moble corbat. En la plaça dels Ollers estava González, que feia estoigs i Vicent Tàrrega que feia plumiers. Els Marí a Sant Hipòlit i la vídua de Lluís Lino, amb els seus fills Lluís i Perfecto que feien estoigs en el carrer del cine Ideal. (Per un estudi més detallat i documentat podeu consultar l'extraordinari treball de Ramón Tarín "Mestres torners: Un estudi sobre el prestigi i desenvolupament de la torneria d'Alaquàs" *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, 1997, volum XVII).

En 1940, Vicent recorda que entrant a la ferreteria a la dreta venien confecció i a l'esquerra estava la barberia, al mig quedava la ferreteria junt a coses de drogueria, al fons quedava el corral i dos magatzems. Ja li havien comprat a Moret la casa del carrer Sant Jeroni i per tant tenien eixida per darrere. En 1958, quan es pegà foc la part de darrere de la ferreteria compraren la casa de *ca Trini*. En 1960 es va construir l'edifici del carrer Benlliure tal com el conequem avui en dia. Quan feren els fonaments aparegueren uns soterraments regulars que estaven disposats en grups de 5 persones juntes. Seria un antic cementeri? Serien els soterraments després d'una batalla o una pesta? Recordem que el carrer Benlliure es deia el carrer de les Eres i que era la part de secà de fora del poble.

El 8 de maig de 1959 es casà en la Basílica de la Mare de Déu dels Desamparats amb Amparo Tarín Romans, que vivia al costat de la mateixa Basílica. Es posaren a viure al carrer de Sant Josep de la Muntanya de València, encara que la vida la feien al poble on venia a treballar tots els dies. En 1977 tornà tota la família, amb els seus fills Dolores i Vicent a viure al poble.

Entre principis dels anys 60 i mitjans del 70 Alaquàs tingué un creixement espectacular, els tallerets es transformen en fàbriques, a Aldaia es posà Mocholí, i el poble passà de tindre 8.000 a 20.000 habitants i aleshores ells centraren el seu negoci en el subministre industrial: escat, tornilleria, frontis-

Dolores Ortí Ferriols.

ses, etc. En els panys apareix la clau xicoteta que suposa una revolució a banda que reduïx molt els catàlegs. Apareixen les coles líquides. Tenen dos representants i envien el gènere als ordinaris de València en una furgoneta. A mitjans dels anys 70 el creixement espectacular de l'economia espanyola acabà amb una forta crisi econòmica que s'encavallà amb el moment de la desaparició de la dictadura i la transició a la democràcia. En la ferreteria tenien contactes amb SOFICO, una empresa que havia tingut un creixement espectacular, del tipus de *Marina d'Or* i que estava construint molts apartaments a Màlaga. El contacte els havia vingut per un representant que tenien en Freginal de la Sierra, a Màlaga, ja que estaven servint el ferratge per a totes les construccions que feia l'empresa. Els feren la proposta que es feren càrrec de la compra de tots els mobles que havien de posar als apartaments. Estaven disposats a fer-ho però exigiren que les comandes es pagaren al contat. No hi hagué acord i això els salvà de quedar enganxats quan SOFICO feu

suspensió de pagaments. No cobraren mai tot el ferratge que havien subministrat i el fuster a qui ells li servien va haver de tancar. Vicent s'havia fet càrrec del negoci i decidí centrar-se en els clients situats en les rodalies. Decidí treballar a l'Horta, el Camp de Túria i la Ribera. Tenia un representant i es centrà en els grans clients i no volia clients que estigueren lluny o fora d'estes comarques. I així ha anat continuant fins a 1999 moment en el qual els seus fills, Dolores y Vicente, la quarta generació, es fan càrrec del negoci de la venda directa a les empreses i, decideixen el 31 d'agost de 2007 reforçar la venda al detall obrint una nova ferreteria a Alaquàs en la nova zona del parc de la Sequieta, al carrer Miquel Adlert Noguerol.

Any 1932 . Vicente Beltrán Ebrí i Dolores Ortí Ferriols, que fou la primera núvia que es va casar de blanc a Alaquàs, a l'estudi de fotografia de València on van immortalitzar el seu casament.